

Нео-етнотуризм в Україні як сучасний соціокультурний феномен

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2026.7.1-0/14>

Батиченко С.П.

<https://orcid.org/0000-0001-5400-9076>

Мірзодасєва Т.В.

<https://orcid.org/0009-0005-9685-2631>

Національний університет харчових технологій,

Київ, Україна

batychenko_sveta@ukr.net

Надійшла до редакційної колегії 10.03.2026

Прийнята: 14.05.2026

Анотація. У статті досліджено нео-етнотуризм як сучасний соціокультурний феномен, що формується на перетині етнокультурної спадщини, креативних індустрій та досвідоорієнтованого туризму. Розкрито його сутність як інтегрованої моделі взаємодії туриста, локальної громади та культурного середовища, заснованої на співтворенні туристичного досвіду. Визначено ключові характеристики нео-етнотуризму: динамічна автентичність, партисипативність, екоорієнтованість, територіальна локальність і технологічна гібридність. Проаналізовано основні напрями його розвитку в Україні, зокрема ревіталізаційні ініціативи, етно-готелі, крафтово-гастрономічні практики та волонтерські проєкти. Особливу увагу приділено трансформаціям туристичної сфери в умовах воєнного стану, де нео-етнотуризм виконує ідентифікаційну, психологічно-відновлювальну та соціально-консолідаційну функції. На основі кейс-стаді та SWOT-аналізу окреслено потенціал і обмеження розвитку цього виду туризму в Україні. Підкреслено асиметричний характер регіонального розвитку та перспективи цифровізації туристичних практик і посилення ролі локальних громад у збереженні культурної спадщини.

Ключові слова: нео-етнотуризм, автентичність, етно-готель, крафт, екологічність, культурний туризм, етнотуризм

Neo-ethnotourism in Ukraine as a modern socio-cultural phenomenon

Batychenko S.

<https://orcid.org/0000-0003-2713-1409>

Mirzodaieva T.

<https://orcid.org/0000-0001-7694-3943>

National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine,

batychenko_sveta@ukr.net

Abstract. The article examines neo-ethno-tourism as a contemporary socio-cultural phenomenon emerging at the intersection of ethnocultural heritage, creative industries, and experience-oriented tourism. It conceptualizes neo-ethno-tourism as an integrated model of interaction between tourists, local communities, and cultural environments, based on co-creation, participatory engagement, and experiential immersion. Unlike traditional ethnographic tourism, neo-ethno-tourism shifts the focus from passive observation of cultural artifacts to active involvement in living cultural practices, where heritage becomes a dynamic and evolving process.

The study identifies the key determinants of neo-ethno-tourism, including dynamic authenticity, participatory interaction, eco-orientation, territorial locality, and technological hybridity. These characteristics define it as a multidimensional system that combines traditional cultural values with modern digital tools and sustainable development principles. Particular attention is given to the transformation of tourism practices in Ukraine, where neo-ethno-tourism is developing through revitalization initiatives, ethno-hotels, craft and gastronomic experiences, and volunteer-based heritage restoration projects.

The research highlights the increasing importance of neo-ethno-tourism under wartime conditions in Ukraine. In this context, it performs not only economic but also identity-forming, psychological, and socio-cultural stabilization functions. It contributes to collective resilience, cultural continuity, and emotional recovery through direct engagement with authentic environments and traditional practices.

Based on case study analysis and SWOT assessment, the article outlines the strengths, weaknesses, opportunities, and threats for the development of neo-ethno-tourism in Ukraine. It emphasizes the asymmetrical regional structure of tourism development, with a concentration of innovative practices in relatively safe western, central, and northern regions. The study also identifies digital transformation and community-based initiatives as key drivers of future growth.

Overall, neo-ethno-tourism is interpreted as a sustainable and adaptive model of cultural tourism that integrates heritage preservation, local development, and modern experiential demands.

Keywords: neo-ethno-tourism, cultural heritage, authenticity, ethno-hotel, craft tourism, experiential tourism, Ukraine, sustainability.

Вступ. Туристична галузь України зазнає суттєвих трансформацій під впливом глобальних і внутрішніх викликів. Традиційні моделі масового туризму поступово втрачають актуальність, поступаючись індивідуалізованим і досвідоорієнтованим формам подорожей. У цьому контексті виникає потреба у нових концептуальних підходах до розвитку туризму, які б поєднували економічну доцільність із культурною автентичністю.

Нео-етнотуризм є відповіддю на ці виклики, адже поєднує традиційну культуру з сучасними потребами суспільства. Його актуальність особливо зростає в умовах війни, коли культурна спадщина стає важливим ресурсом національної консолідації. Дослідження феномену нео-етнотуризму перебуває на етапі становлення, тому більшість наукових напрацювань зосереджені у суміжних напрямках: етнографічний, сільський, креативний та сталий туризм. Саме на їх перетині формується сучасне розуміння нео-етнотуризму як синтезу традиційної спадщини та інноваційних форм її споживання. Теоретичні основи сучасних форм туризму, близьких до нео-етнотуризму, сформувалися під впливом низки концепцій, розроблених провідними зарубіжними дослідниками.

Г. Річардс (G. Richards, 2011, 2020) обґрунтував концепцію креативного туризму, перенісши акцент із пасивного споглядання на активну участь у культурних практиках. Його ідеї *плейсмейкінгу* (*placemaking*) є ключовими для нео-етнотуризму, оскільки вони пояснюють, як локальні етнокультурні простори трансформуються у живі центри взаємодії між гостем та громадою.

Суттєвим є внесок Е. Коена (E. Cohen, 2015), який розвиває ідею автентичності як «динамічної категорії». У контексті нео-етнотуризму це дозволяє відійти від пошуку застиглої архаїки до розуміння «нової автентичності» (*emergent authenticity*), що створюється тут і зараз. Концепція «економіки вражень» Б. Дж. Пайна та Дж. Гілмора (Pine & Gilmore, 2019) остаточно закріплює нео-етнотуризм як сферу проектування унікального досвіду, де етнічний компонент стає головним ціннісним ресурсом.

В українських дослідженнях етнотуризм розглядається як важливий чинник збереження культурної спадщини та розвитку територій у роботах Н. Терес (Teres, 2022), Н. Макарчук (Makarchuk, 2020), М. Покоłodна та М. Семків (Pokolodna & Semkiv, 2018), що створює підґрунтя для його подальшої трансформації.

В українському науковому дискурсі нео-етнотуризм набуває додаткового змісту, виконуючи не лише економічну, але й терапевтичну та ідентифікаційну функції в умовах війни.

Метою дослідження є обґрунтування сутності нео-етнотуризму як сучасного соціокультурного феномену та визначення його ключові характеристик, функцій та напрямів розвитку в Україні.

Об'єктом дослідження є туристична діяльність, що ґрунтується на використанні етнокультурної спадщини та її сучасних інтерпретацій у форматі нео-етнотуризму в Україні.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалами дослідження виступили наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань етнотуризму, креативного та сталого туризму, а також публікації українських дослідників, присвячені розвитку етнокультурного туризму та збереженню культурної спадщини. А також використано аналітичні матеріали, опис практичних кейсів та відкриті джерела щодо сучасних туристичних практик в Україні.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання. Застосовано системний підхід для розгляду нео-етнотуризму як цілісного соціокультурного феномена. Використано порівняльний аналіз для співставлення традиційного етнотуризму та його сучасної трансформації у форматі нео-етно. Індуктивний та дедуктивний методи дали змогу узагальнити окремі практики та сформувати концептуальне визначення явища.

Для виявлення структурних характеристик нео-етнотуризму застосовано структурно-функціональний аналіз, а також контент-аналіз наукових джерел і практичних кейсів, що дозволило виокремити ключові детермінанти його розвитку. Крім того, використано SWOT-аналіз для оцінки сучасного стану та перспектив розвитку нео-етнотуризму в Україні в умовах соціально-економічних і безпекових викликів.

Результати та їх аналіз. На основі проведеного аналізу наукових праць та практичного досвіду нео-етнотуризм можна визначити як інноваційну форма туристичної діяльності, що базується на інтерактивній актуалізації та реінтерпретації традиційної культури в сучасному соціокультурному просторі. На відміну від традиційного етнотуризму, його ключовою домінантою є перехід від пасивного споживання культурного продукту до активної співтворчості (co-creation) та екзистенційного проживання досвіду.

Ключовими характеристиками (детермінантами) нео-етнотуризму виступають:

- динамічна автентичність: фокус не на статичному експонаті, а на живому процесі збереження та відтворення традиційних форм.
- партисипативність (інтерактивність): безпосередня участь туриста у ремісничих, гастрономічних та побутових практиках.
- еко-орієнтованість: пріоритетне використання природних матеріалів та принципів сталого розвитку територій.
- територіальна локальність: підкреслення унікальності «genius loci» (генія місця) та підтримка локальних громад.
- технологічна гібридність: гармонійне поєднання архайчних смислів із сучасними стандартами комфорту та цифровими інструментами популяризації спадщини.

Трансформація етнокультурного туризму в «нео-етно» формат обумовлена поєднанням ціннісного самовизначення та запиту на сталий розвиток. На основі аналізу сучасних кейсів можна виділити наступні ключові напрями реалізації нео-етнотуризму:

1. Ревіталізаційний та волонтерський туризм. Цей напрям базується на принципах «відповідального мандрівництва», де головною метою є збереження архітектурної спадщини. Активну роль тут відіграють волонтерські ініціативи (наприклад, «Сміливі відновлювати») та мистецько-дослідницькі проєкти (зокрема, «Old Khata Project»). У межах нео-етнотуризму туристи стають суб'єктами відновлення об'єктів (толоки, реставраційні майстер-класи), що забезпечує глибоку інтеграцію в локальний контекст.

2. Етно-готелі нового типу (реновація традиційного житла). Сучасний формат розміщення передбачає поєднання автентичних технологій будівництва (глиняна мазанка, очеретяна стріха, гонт) із високими стандартами комфорту. Ключовими осередками такого напрямку є Опішня (Полтавщина), Косів та Верховина (Гуцульщина). Нео-етнотуризм у цьому контексті виступає альтернативою стандартизованим готельним комплексам, пропонуючи досвід перебування у «живій історії».

3. Крафтова та гастрономічна детермінація. Туристичний попит зміщується від споглядання до інтерактивного навчання (participatory tourism). Це включає:

- ремісничу дифузію: опанування гончарства (Опішня), ліжникарства (Яворів), вишивки;
- гастрономічну автентичність: участь у повному циклі виробництва локальних продуктів (сироваріння в Карпатах та Бессарабії), що відповідає концепції *slow tourism*.

4. Соціально-економічна ревіталізація сільських територій (нео-дауншифтинг).

Явище викупу та модернізації сільських садіб представниками креативних індустрій створює нові арт-резиденції та коворкінги в автентичному середовищі. Це сприяє подоланню маргіналізації сіл, перетворюючи їх на «місця сили» та інтелектуальні хаби.

Актуалізація нео-етнотуризму в умовах воєнного стану обумовлена переплетенням декількох засадничих чинників. Насамперед вагоме значення має аксіологічний аспект, що виявляється у гострій потребі суспільства в самоідентифікації та пошуку стійких символічних опор, які часто окреслюють як «генетичний код» нації. Водночас суттєву роль відіграє психологічний чинник, де автентичне етносередовище стає простором для глибокої психоемоційної реабілітації через механізми граундинг-ефекту та арт-терапії під час безпосередньої взаємодії з природними матеріалами. Доповнює цей процес естетико-маркетинговий чинник, який полягає у формуванні нової візуальної мови української автентики, що гармонійно поєднує традиційні смисли з глобальними еко-трендами та естетикою мінімалізму, роблячи такий культурний продукт актуальним для сучасного споживача.

Практичним втіленням цих чинників є успішні кейси ревіталізації культурного ландшафту. Яскравим прикладом аксіологічного та естетичного переосмислення є проєкт «Old Khata Project», який через фотофіксацію традиційного житла формує новий візуальний канон української хати як стильного та цінного об'єкта, а не архаїчного минулого. У контексті психоемоційної реабілітації показовим є досвід Опішні, де гончарство використовується як інструмент арт-терапії: робота з глиною дозволяє туристам досягти стану психологічного розвантаження через тактильний контакт із природним матеріалом.

Симбіоз традицій та сучасних стандартів комфорту демонструють етно-готелі нового типу, що активно розвиваються на Полтавщині, Чернігівщині та в Карпатському регіоні. У цих локаціях наукова реставрація глиняних мазанок та використання очеретяних чи гонтових стріх поєднується з концепцією «повільного відпочинку» (*slow tourism*), що повністю відповідає запиту на екологічність та автентичність досвіду. Крім того, волонтерські ініціативи, зокрема «Сміливі відновлювати», трансформують класичний туризм у соціально значущу діяльність, де молодь через толоки та фізичну працю з відновлення занедбаних сільських осель знаходить відчуття причетності до збереження національної спадщини. Таким чином, нео-етнотуризм постає не лише як комерційний продукт, а як інструмент соціокультурної стійкості та ревіталізації сільських територій.

Практична реалізація нео-етнотуризму в Україні представлена низкою ініціатив, які відрізняються за форматом, регіональною прив'язкою та функціональним наповненням, що дозволяє здійснити їх узагальнений аналіз у форматі кейс-стаді (див табл. 1).

Таблиця 1. Кейс-стаді реалізації нео-етнотуризму в Україні (узагальнено авторами на основі аналізу відкритих джерел та практичних кейсів)

Кейс/ініціатива	Регіон	Формат реалізації	Ключова характеристика нео-етнотуризму	Основний ефект
«Old Khata Project»	Регіони України	Візуально-цифрова ревіталізація сільської архітектури	Динамічна автентичність, цифрова репрезентація спадщини	Формування нового образу українського села та популяризація спадщини через цифрові медіа
Гончарний центр в Опішні	Полтавська область	Інтерактивні майстер-класи з гончарства	Партисипативність, арт-терапевтичний компонент	Емоційне залучення туристів, збереження ремесла як живої практики

Кейс/ініціатива	Регіон	Формат реалізації	Ключова характеристика нео-етнотуризму	Основний ефект
Етно-готелі Карпатського регіону	Гуцульщина, Бойківщина, Закарпаття	Проживання в автентичних садибах із сучасним сервісом	Технологічна гібридність, локальність, slow tourism	Створення досвіду «живої культури» та підтримка локальної економіки
Волонтерські ініціативи «Сміливі відновлювати»	Центральна та західна Україна	Відновлення сільських будівель через участь туристів	Соціальна партисипативність, ревіталізація спадщини	Перетворення туризму на форму соціальної дії та збереження спадщини
Крафтові гастрономічні майстерні	Карпати, Бессарабія	Участь у виробничому процесі	Гастрономічна автентичність, slow tourism	Популяризація локальних продуктів та розвиток гастрономічного туризму

Узагальнення практичних кейсів дозволяє перейти до системної оцінки сильних і слабких сторін розвитку нео-етнотуризму в Україні, що представлено у SWOT-аналізі (див. табл. 2).

Таблиця 2. SWOT-аналіз розвитку нео-етнотуризму в Україні (узагальнено авторами на основі аналізу відкритих джерел та практичних кейсів)

Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
- Багата етнокультурна спадщина та регіональна різноманітність - Високий рівень автентичності культурного середовища - Активізація локальних громад і креативних ініціатив. Ревіталізаційні практики, арт-резиденції, крафтові майстерні - Високий потенціал емоційної та терапевтичної привабливості	- Недостатній рівень інфраструктурного забезпечення - Фрагментарність розвитку та відсутність єдиної стратегії - Обмежені маркетингові та управлінські компетенції громад - Ризик спрощення або комодифікації культури. Перетворення автентичних практик на комерційні «атракції»
Opportunities (можливості)	Threats (загрози)
- Зростання глобального попиту на досвідоорієнтований туризм (experiential tourism) - Розвиток внутрішнього туризму в умовах війни - Інтеграція цифрових технологій. Використання VR/AR, соціальних мереж і цифрового сторітелінгу - Міжнародна популяризація української культури. Формування нового культурного бренду	- Воєнні дії та безпекові ризики - Культурна комерціалізація під впливом глобального ринку - Міграція населення та втрата носіїв традицій - Конкуренція з боку більш структурованих туристичних дестинацій Європи

Проведений SWOT-аналіз свідчить, що нео-етнотуризм в Україні має високий внутрішній потенціал розвитку, що базується на унікальності культурної спадщини та активізації локальних громад. Водночас його ефективна реалізація стримується інституційною фрагментарністю та інфраструктурними обмеженнями.

Стратегічно важливою є орієнтація на використання можливостей цифровізації, розвитку внутрішнього туризму та міжнародної культурної інтеграції, що дозволить мінімізувати загрози та трансформувати слабкі сторони у точки зростання.

Регіональна диференціація України є одним із ключових чинників формування просторової організації нео-етнотуризму, оскільки культурно-історичні, природно-географічні та соціально-економічні умови суттєво різняться між окремими частинами країни. В умовах воєнного стану просторовий розвиток туристичної діяльності зазнав істотних змін,

що зумовило переорієнтацію туристичних потоків переважно на відносно безпечні регіони центральної, західної та частково північної України. Саме ці території нині формують основний простір для розвитку інноваційних туристичних практик, зокрема нео-етнотуризму.

Західні регіони України (Карпатський, Прикарпатський та Закарпатський субрегіони) характеризуються найбільш високим рівнем збереження етнокультурної спадщини, що включає гуцульську, бойківську та лемківську традиції, розвинуті ремісничі практики, дерев'яну сакральну архітектуру та потужний природно-рекреаційний потенціал. Це формує сприятливі умови для розвитку інтерактивних, крафтових та екотуристичних форм нео-етнотуризму.

Центральна Україна виконує роль важливого культурно-історичного ядра, де поєднуються традиції козацької спадщини, аграрної культури та сучасних форм сільського туризму. Тут активно розвиваються ревіталізаційні ініціативи, спрямовані на відновлення традиційного житла, формування етнографічних садиб і креативних просторів у сільській місцевості. Важливою особливістю регіону є його транспортна доступність і значний внутрішній туристичний попит.

Північні регіони вирізняються збереженими лісовими ландшафтами, поліською культурною спадщиною та традиційними формами природокористування, що створює передумови для розвитку екологічно орієнтованих форм нео-етнотуризму, зокрема екоетнографічних маршрутів і локальних культурних резиденцій.

Водночас частина територій України, що зазнали або зазнають безпекових загроз унаслідок воєнних дій, тимчасово обмежена для туристичної діяльності. Проте ці регіони зберігають значний потенціал для майбутнього відновлення та інтеграції в туристичний простір держави після стабілізації безпекової ситуації.

Таким чином, сучасна регіональна структура нео-етнотуризму в Україні формується як асиметрична, з концентрацією активних туристичних практик у відносно безпечних регіонах, що водночас сприяє їхній соціально-економічній ревіталізації та посиленню ролі локальних громад у збереженні культурної спадщини.

Висновки. Нео-етнотуризм визначено як сучасний соціокультурний феномен, що формується на перетині етнокультурної спадщини, креативних індустрій та досвідоорієнтованого туризму. Його зміст полягає у переході від споглядального формату туризму до активної участі та взаємодії з культурним середовищем. Ключовими характеристиками нео-етнотуризму є динамічна автентичність, партисипативність, екоорієнтованість, територіальна локальність і технологічна гібридність. Вони визначають його як інтегровану модель взаємодії туриста, громади та культурної спадщини.

Трансформація етнотуризму у формат нео-етно пов'язана з розвитком економіки вражень, зростанням попиту на унікальний досвід та актуалізацією принципів сталого розвитку територій.

В умовах воєнного стану в Україні нео-етнотуризм виконує додаткові функції — ідентифікаційну, психологічно-відновлювальну та соціально-консолідаційну, сприяючи зміцненню культурної стійкості суспільства.

SWOT-аналіз засвідчує наявність значного потенціалу розвитку нео-етнотуризму в Україні, який базується на культурному різноманітті, активності локальних громад і зростанні внутрішнього туризму, при цьому обмеження пов'язані з інфраструктурними та інституційними чинниками. Регіональна структура розвитку нео-етнотуризму має асиметричний характер із концентрацією активних практик у західних, центральних і північних регіонах України.

Подальший розвиток нео-етнотуризму пов'язаний із цифровізацією туристичних продуктів, посиленням ролі локальних громад та інтеграцією української культурної спадщини у міжнародний туристичний простір.

References

- Cohen E. (2015) Authenticity in Tourism Studies [Avtentychnist u doslidzhenniakh turizmu]. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/271725507_'Authenticity'_in_Tourism_Studies_Apres_la_Lutte
- Ethnohotels of Ukraine [Ethnohoteli Ukrainy (praktyky hostynnosti Karpatskoho rehionu)]. Retrieved from: karpaty.love
- Khmarochos: articles tagged "Volunteering" (materials about the "Brave to Restore" initiative) [Khmarochos: statyi za tehom «Volonterstvo» (materialy pro initsiatyvu «Smilyvi vidnovliuvaty»)]. Retrieved from: <https://hmarochos.kiev.ua/tag/volonterstvo/>
- Makarchuk, N. (2020). Ethnotourism in the socio-cultural environment: the concept of research [Etnoturizm v sotsiokulturnomu seredovyshchi: kontseptsiiia doslidzhennia]. Herald of Precarpathian University. Series: Political Science, 14, pp. 291–302.
- National Museum of Ukrainian Pottery in Opishne [Natsionalnyi muzei-zapovidnyk ukrainskoho honcharstva v Opishnomu]. Retrieved from: opishne-museum.gov.ua
- Old Khata Project [Old Khata Project]. Retrieved from: oldkhataproject.com
- Pine B. J., Gilmore J. H. (2019) The Experience Economy. – Updated edition.
- Pokolodna, M. M., Semkiv, M. O. (2018). Ethnographic tourism: features, geography and resource potential (on the example of Ukraine) [Etnohrafichniy turizm: osoblyvosti, heohrafiia ta resursnyi potentsial (na prykladi Ukrainy)]. International Scientific Journal "Internauka", 1(20), pp. 10–19.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art [Kreatyvnist i turizm: stan sprav]. *Annals of Tourism Research*, 38(4), pp. 1225–1253.
- Richards, G. (2020). Designing creative places: The role of creative tourism [Proektuvannia kreatyvnykh mist: rol kreatyvnoho turizmu]. *Annals of Tourism Research*, vol. 85, art. 102922.
- Slow Food [Slow Food]. Retrieved from: slowfood.com
- Teres, N. V. (2022). Ethnotourism [Etnoturizm]. Kyiv: NUSH Publishing. 92 p. Retrieved from: <https://ethnic-studies.knu.ua>